

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Агитас-массалыг ажылды улам калбартыр

Чаа-Хал районун Ленин аттыг колхозунун партия организацияы чонун ортузунда агитас-массалыг ажылды багай авет тургускан. Колхоз бугурулгезинин тус-тус адмирларында 38 агитаторлар, 8 лекторлар доктаамал ажылдап, чыл эгезинден бээр колхозчулар ортузунга лекцияларны 18 удаа, беседаларны 320 удаа, солун номчулганы 240 удаа чорутканнар.

Бо бугу лекция, беседаларга агитаторлар улетирнуу болгаш кедээ ажыл-агыйны шынгыны кедерер, ажылчы чоннарын чагаай байдалын улам бедир талазы-биле партиянын болгаш чаактык салган соругдаларын ажылчы чоннарга таныштырып база ол соругдаларын куттесиринче колхозчу массаларнын кузун сырый эвилелден келген.

Агитация ажылдарын чорударында илеткешчилер Г. Балчир, М. Данырын, агитаторлар Хуваа-Сюрюн, Орту-оол, Кувискаал болгаш еске-даа эштер илемекейлиг киржиш турар.

Оон-биле кады партия организацияынын кеску агитация ажылды база-ла элден экижон. Организацияны хана солуну чыл эгезинден бээр 11 удаа, агитаторлар 72 удаа тугулуен. Колхоз бугурулгезинин агы-агы участоктарында четкестерин илередин, мурнакчыларын дуржулгаларын бугу колхозчуларга белтередир талазы-биле партия организацияынын ажылды хана солун уагу дузаны чедирин турар.

Партия организацияы хундулел самбыраан 4 удаа, кыргуттү самбыраан 18 удаа ундурт, оларга мурнакчыларын чедикшилерин демдегел, социалист чарыштын тундесдерин доктаамал чырдыш келген.

Устунде бугу ажылдарын тиндешке колхоз ажылчы хову ажылдарынын планын чогуур уеинде ажык кутсеткен, колхозчулар муңга таргаа культураларын тарыыр планын тургаш, 1300 ганы тарып алган. Саанчирин сүт саалдынын чыл планын ам 57 хуу кутсеткен, сүт-баран фермазында кожомолчулар М. Аны-оол, Н. Аны оларын кайгы-даа инек буртузден 690 килограмм сүттү сагганнар. Чыл дургузунда инек буртузден 950 килограмм сүттү саар дон ху-

лээгезин ажык куттесиринге ол саанчыларын кайгы-даа бугурулгезинде.

Болжол эвт бугурун кедерер дон шиттирлери хемчегини ап, ийниги кварталда кунунге саар маалды тускай семиртигелде тургускай. Ол ажылды коммунист эш Орту-оол удурутту турара Амгы уеде маалчынар колхозтун бугу маалын сержин болгаш чагаай оларын тайгаларда 30 есек черде эки олардын, семиртин турар.

Тудугчулар бо чылын чурттаганын 14 чаа бакчыларын, 12 эрти бакчыларын чедир тудар планын тургаш, 13 бакчыларын болгаш ийи аал ишти чурттаар бир уагу бакчынын ажылдаа бирүн киригенер, 4 уагу кажаалар тудар тургаш, оларын ийини дооскан, оон ангыда Ак-Дурут школанын 160 олуттут уагу бакчынын хананын салып эгезин база Ак-Дурутта урууга бакчынын тудуун чедир кылары-биле 6 бызаачылар хайнышкынын ажылдан турар.

Индик болза-даа ажылда уагу четкестер барын минирин чугула. Колхоз дун кыргыдамын планын ыракта-ла чедир кутсеткен, бир баш койдан ортумаа-биле чулае 0,970 грамм дун алдыган. Чамдык колхозчулар куш-ажылды сагыла-чурумун урен турар. Тудат ажылдын темпини дыка оожум чоруп келген.

Соруга болза четкестерин дурген чайладып, кылыгы араб чурттар хондалга ынактыг уластурунга америк-англи империалистер боо-чешектиг хадап кирген амгы уеде колхозчуларын куш-ажылчы сагыла-чурумун, политиктиг серемчелелен улам-на бедиривис келген.

Хамиктиг мурунда мал чекерин белеткээр ажылды хайнышкынын чорудары, а ол мынаш чагаай унген дуктү ажаал алымышкыныга белеткел ажылдарын дарый доозары дон бугу колхозчуларын ортузунга агитас-массалыг ажылды улам-на кустелдирер чорук агитаторларын амгы уеде чугула хулаагезин ол болур.

С. ШАНТАР,

колхозта парторганизация секретары.

Активтин човулел хуралы

Човула чаа СЭКП Сүт-Хал району районун партия-совет активтин човулел хуралын эрттиргел. Адаа чакы тарылга уеинде метанитторларын болгаш колхозчуларын ортузунга масса-политиктиг ажылдын тундесдерин болгаш мал чекерин белеткээрин база дуктү ажаал алымышкынын уеинде агитаторларын соругдаларын дугайын чугулашкан. Районда ниятин-биле 250 ажык агитаторлар ажылдан турар. Олар чорык чылда 198 лекцияларын, илеткештерин кылап болгаш 270 ажык беседаларын чоруткан. Колхозтарда, МТС-те болгаш албан черлеринде хана солунварын, агитхуулу-

тарын удурутту турар. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун талазы-биле районун мурунда турар соругдаларын чедикшилерин шиттирлээр соругда-биле, ажылчы чонун ортузунга агитас-массалыг болгаш политиктиг болгаш элден кустелдирген.

Индик болза-даа колхозтарын чамдык партия организацияларын партия-политиктиг ажылды четкестер бар деп чувени човулел хурал айткан. Мал чекерин белеткээрин болгаш дуктү ажаал алымышкынын уеинде тодаргай соругда салдыган.

А. НАРА

Тывага хамаарышкан човулел хуралга, уткуштур

Будурукчу куштерин хөгжүлдесин дүргедедир

Чуртун чон районнарын бойдуз байлаанын куралдарын шиттиргел аларын дүргедеринин, Барыш болгаш Чон Сибирин районнарын капитал тудуун улам бедир темпелери хандарынын эргежок човулел СЭКП-нин XX съездинин төөгүлүт директиваларында айткан. Ол районнарга аар улетирини комплекслик бугурулгезин тургузары, кара болгаш өнүг металлургиянын заводтарынын болгаш уагу электри станцияларынын тудуун чорударын улау ажыл-агыйнын планында баш уагу көрүп турар.

XX съездинин ол директиваларын чедикшилерин куттесирин соругда-биле ССР-нин Эртемнер академиязы ССР-нин Куралы-биле болгаш РСФСР-нин Министрлер Човулел-биле кады Чон Сибиринин будурукчу куштерин өргөтүр талазы-биле бо чылдын август 1-де Иркутск хойрайт конференция чымдырар. Конференциянын мурунда уагу болгаш харымаалыг соругдалар турду турар: 1) Чон Сибиринин Красноярск край, Иркутск, Чита болгаш Тыва областарын, Бурят болгаш Якут АССР-лерин хаара тудуу турар девискеринин бойдуз байлактарын өргөтүр көргөшинин тундесдерин кылар; 2) бойдуз байлактарын калбак болгаш комплекслик ажылдарында ундешкен Чон Сибиринин болгаш оон агы-агы районнарын улам ийи экономикалык хөгжүлдесинде элден хей эртем-шечкелел болгаш организалар хемчегелери ачылдан кылар; 3) улетирини, кедээ ажыл-агыйнын болгаш транспорттук байдалын болгаш улам ийи хөгжүлдесинин

перспективаларын көөр; 4) күш-ажылдын нити эвилел хуваалдыгына Чон Сибирь кандыг черин эелен турарын, администрация-экономикалык районнарын араандык экономика харылзаларын байдалын болгаш улаанышкынын төдарадыр. Элден хей адырларын, илангыя геология, оттулар чүгү, энергетика, өнүг металлургия, кара металлургия, машина тудуу болгаш металл болжаагырадып ажылдар, тудуу, мыш, транспорт болгаш кедээ ажыл-агый талазы-биле пленарлыг хуралдарын болгаш каттышкан экономиктиг секцияларын хуралдарын конференциянын ажылдын планында баш бурунгаар көрүп турар. Конференция болуучу ажылды бо чылдын август 18-те эгезээр. Оон ажылды Тывадан 25 кижи киржи. Конференцияга «Тыва автономнун областын улау ажыл-агыйнын хөгжүлдесинин перспективалары болгаш бойдуз-экономикалык куралдары» деп темага илеткешти С. К. Тока кылар. Геология секциясына Н. Д. Боголюбов (дирекцияда), кедээ ажыл-агый секциясына А. А. Козленков (облхуулу) илеткештерин ачылганнар.

Конференция болурунун мурунда Читага, Кызылга, Улан-Удэге, Якутскиге, Красноярскиге болгаш Иркутскиге човулел хуралдар болур, экономикалык районнарын будурукчу куштерин улам ийи хөгжүлдесинде дугайында санал сумелерин төдешкелерин ол хуралдарга ачылдан кылып алыр.

Кызылга болур човулел хурал

Чаа-Хал районун «Тиндешке» колхозу ажыл-агый артелинин Эрэн-Тейде кызыл-тазынын унужу дыка чагаай болгаш удаага бжык четкен. Бо чылын кызыл-тастын га буртузден 22 центнерден өрү дуктү ажаал аларын таравжылар бодал турар. Чурукта: колхозтун тарылга шөлүнде кызыл-тас.

Фотоу В. Уколовтуу.

ОРУКТАР БОЛГАШ КӨВУРУГЛЕР СЕНТЕЛГЕЗИНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙНИ КУШТЕЛДИРЕР

Оруктар, көвүруглер болгаш паромнар сентелгезинин талазы-биле шамылчы айны эгезинден бээр Барыш-Хемчик районун «Болышевск» кедээ ажыл-агый артелинде орук сентер бригаданын кижигинери боттарынын ажылын улам кустелдиргенер. Колхоз сууру-биле Кызыл-Макалыктын арамында машина орунда малгышты чорте 23 кубометр сайын өккен төлүшкан. 4 чаа көвүруглерин тудуп болур.

Колхозтун девискеринде оруктарын, көвүруглерин сентер талазы-биле ажылды бригаданын кижигинери амгы уеде ургутчүлөп турар. Моон сонгаар бугу оруктарын, көвүруглерин дуктү ажаал алыр кампания эгезелиге чедир

бирүн доозарынче хун буртугү кичээнгейни улаандырар херек.

С. ЛАСЮРИОН.

Дуктү ажаал алыр ажылдар эгезер мурунда бугу оруктарын, көвүруглерин болгаш паромнарын бирүн сентер доозар соругда-биле шамылчы айны бо чылдын июль 1-ден август 1-ге чедир партия обком болгаш облхууком чарлаа турбузе, Чаа-Хал районун чамдык колхозтарында автомашиналар оруктарын, көвүруглерин сентеринче база тудуп кыларычче кичээнгейни салбайн турар.

Иже, Кыз-Демин оң талазында «Кызыл тул» колхоз, Белбейин уруутар саваторийн, школар болгаш еске-даа черлер бар. Оларнын район төну-биле артыгар орунда Териг хем хал башы чыдар. Теригни кижидир көвүругтү тудар ай-

тырыкты ол черни чурттакчылары хей уагу тургузуп келген. Индик болза-даа, Териг хемни кижидир көвүругтү тудар дугайында чонун негезели амга чедир кустеттинмей турар. А казан уерей берген уеде Териг хем эрини ашкан, чонун артыгарын моондактан турары ховар авет.

И. СЕВК.

Бо чылдын июль эгезинде болган уерлешкенин тундешке Хову-Асы суурун чамдык куумчуларын, чокк камыда көвүруглерин урен. Урелен куумчуларын, көвүруглерин катан кылар талазы-биле ажылдар оожум чоруп турар. Куумчуларын, көвүруглерин сентелгезин дурген доозарынче улаанга хемчегелери алары суур Соведин негетинин турар.

С. САРЫГ-ДОГАН.

Бижикчилернин чагааларында

Дадай-оол, Кыстан олар мурнакчы киришкенер.

Н. ЛОПСАН.

Эрлин райпоу 1954 чылда хей муң рубльни чарыган тургаш, бир пилораманы салып алган. А ол пилорам бо чылдын чүгүл чангыс айны дургузунда ажылдааш урелген. Пилораманын урелген келектерин чедир дугайында райпо баштаар чериниң даргазы эш Э. Монгун сагыш салбайн турар.

Н. КАЛГА-ХӨӨ.

Чаа-Хал районун Ленин аттыг колхозта электростанцияны бир авет ажылдадыр болза, артелинде 2 пилораманы, дээрбесин уткелтишкени чокка электрэнергияны-биле хандырар болур. Индик болза-даа, станциянын техниктиг ажаалдамын баксырткан учурунда

О. СУВАН.

Тудат ажылдарыннын планын хуусаа бетинде куттесирин болурун аргалы Таңды районун «Кызыл партизан» колхозунда бар. Амгы уеде 1350 кубометр тудат болгаш 200 кубометр дижит материалдарын белеткеш, тудат шөлүнде өккен дуктү ажаал алган.

Тус-тус кыштагаларда 6 кажааларын, төп сүт-баран фермазын чангыс ай хевириниң инек кажалын болгаш чурталгалын 5 бакчыларын тудугчулар бирүн тудуп доосканнар.

Чулуел хуралга областын партия, совет болгаш ажыл-агый активинден 140 кижи чапан келди, а ол мынаш Хакасия, Иркутск, Чита областарын, Красноярск крайын, Якут болгаш Бурят АССР-лерин төдөлөкчилери киржилер.

Чулуел хуралдын баштайгы хундешке «1959—1965 чылдарда Тыва автономнун областын улау ажыл-агыйнын хөгжүлдесинин перспективалары» деп илеткештерин эштер Тока, Томлин, «Тыва автономнун областын будурукчу куштеринин хөгжүлдесинин перспективалары» деп илеткешти ССР-нин Эртемнер академиянын корреспондент кижигуну эш Т. Ф. Горбачев кылар. Август 12—13 хундешке секциялар ажылдар. Геология, даг ажыл болгаш минералдыг куралдары талазы-биле секцияларын (улуруткучуу ССР-нин ЭЛ-нин корреспондент кижигуну В. А. Кузнецов) ажылды уагу кичээлери салдынар. Бо секцияга «Кара-Сутунг комплекслик демир руданы бар черини» дугайында А. С. Митропольскийнин, «Тыванын руданыг авет байлактары болгаш оларын шиттедин аларынын перспективаларынын» дугайында эш В. П. Ермеэтин, «Монгун суу бар черлерин таарыштыр тургузарынын хойдуз бугулар чоруту» деп В. А. Кузнецовтун илеткештерин чугулашкан көөр.

«Оңтар ховуларын хөрүн доорула болгаш тарын болур кур черлер», «Тыванын олардын болгаш оларын ачылган турары», «Тыванын ийи байлаа болгаш ону ажылдарынын аргалары», «Тараа култураларынын уренин ажыла болгаш оон-да еске хей темаларын кедээ ажыл-агый секциясына чугулашкан көөр. Бо бугу темалар бистик областын ажыл-агыйында дыка уагу укур-дузанын.

өөлгү уеде электростанция орта ажылдавастан. Электростанциянын техниктиг ажаалдамын болгаш сентелгезинче чогур кичээнгейни улаандырары колхоз баштаар чериниң даргазы эш Макардан негетинин турар.

С. СЕДИП.

Чаа-Хал суурда бир парикмахерская бар. Ол ам бугун айны дургузунда ажылдаван, а оон экинде уагу кара шооча тазара берген туруп турар. Суурун чурттакчылары Шагаан-Арыг хоорайнын парикмахерскаяны шитуде чоруп турар аларган, Парикмахерскаяны доп-доран ажылдадыр дугайында Чаа-Хал суурун чурттакчыларынын чөптү негезелин хандырар херек.

Т. НЫЗЫЛ-ООЛ.

Аар индустриянын шиттирлери адырларынын бирезин болур химия улетирини дурген хөгжүлдесинин уагу чагаай соругалын СЭКП ТИ-нин май Пленуму ийи ундурген. Тывада химия чиг-агын болгаш энергетиканын дыка хей куралдары бар. Ол база бистик областын химия улетирини элден хей адырларынын хөгжүлдесинин перспективаларын ажылды турар. Бо айтырларын талазы-биле химия секциязын ажылдаар.

Улетир-транспорт секциязынын ажылды дыка солун болур. «Тывага кара болгаш өнүг металлургиянын хөгжүлдесинин экономикалык үдешинери», «Тыва областын геологиянын хөгжүлдесинин перспективалары», «Тыва «Кобальд» комбинатынын тудуу», ол мынаш автономнун суг болгаш демир орук транспортун хөгжүлдесинин перспективаларын дугайында илеткештерин секцияга дынаар.

Август 14-те чулуел хуралдын пленарлыг тунел хурал болур. Секцияларын ажылдын тундешкелерин дугайында секциялар улуруткуларынын дынадыларын дынаар, Иркутскиге болур конференцияга Тывада будурукчу куштерин хөгжүлдесинин талазы-биле кириер шиттирлери болгаш сумелерин чугулашар болгаш хулаан алыр.

Устунде чугулаан бугу чүгүлел Кызылга болур чулуел хуралдын болгаш Иркутскиге болур конференциянын эртем-практиктиг уагу уагу-дузанын дугайын хемчегелен турар. Ам артка хундешкел иштинде уагу белеткел ажылдарын кылар ужурут. Чулуел хуралга болгаш конференцияга илемекейлиг киржин — партия, совет организацияларын, эртем-

Социалистиг чарыштын туннели

Уагу-Хем районун Көк-Чыраа кедээ Совети бо чылдын бирги болгаш ийни кварталдарында бодунун организас-массалыг ажылды элден экижиди, колхоз бугурулгезинде удуруттанын чоккшуларды талазы-биле чамдык ажылдарын кылаш.

Советтин сессияларын доктаатынган хуулаалар бугуар үш удаа чымдырган, Советтин куускомуну чоруткан ажылдарын дугайында өтчөттү, колхоз бугурулгезин улам ийи хөгжүлдесинин болгаш бжыкчыларын чугула-чугула айтырларын сессияларга чугулаажып, тодаргай шиттирлери ундурт келген болгаш оларнын куттеселин хынап турар.

Куускомун хуралдарын бо чылдын 9 удаа чымдырган, оларга колхоз бугурулгезинин тус-тус алдырларынын, культура-чырымышын албан черлеринин, школарын ажылдарын экижидеринче улаанган 24 айтырларын чугулаажып өткелден. Советтин кедээ ажыл-агый болгаш тудат, сууржула талазы-биле доктаамал комиссиялар (даргалары депутаттар О. Доспавай, М. Доспавай-оол) багай авет ажылдап, хамаарышкан адырларынын талазы-биле сессияларга эдеринчи илеткештерин кылып турарлар. Советтин депутаттарынын хей кезин ажыл-чорудалганын талазы-биле өтчөттарын солгула окуртарынын айны-биле боттарынын сонгучуларынга кылып берилген.

Депутаттарын колхоз бугурулгезинин шиттирлери участоктарында таарыштыр тургускаан болгаш олар чон ортузунда организасчы ажылды чорудуу турарлар. Депутаттар О. Доспавай, Д. Хураавай олар Ленин аттыг колхозтун №1 болгаш №2 хову бригадаларыннын ажылын ур чыдар дургузунда удурутуп келгенер. Ол бригадаларын 2800 ажык га тараланы амгы уеде конуш эки үнү турар. Кайы-даа бригадаларын кижигинери ситен келиделени июль айнын төнчүзүлге эгезел болгаш июльда баштайгы хундешке 10 ажык уагу саваторий тудусканнар. Депутат М. Лайгаа ол-ла колхозтун №1 сүт-баран фермазына 4 чылда ажылдап, сүт саалдынын хемчээлин дыка бедир келген. Эрткен чымын ол БКАД-те баргаш, бистик чуртувустун мурнакчы чедикшилерин биле танышкан, бодунун биле алган чүгүлдери саначыларга таныштырып турар. Бо колхозтун №2 сүт-баран фермазында депутат Т. Хирлешин, «Эйлинг-Хем» колхозтун №1 сүт-баран фермазында депутаттар М. Ортунай, И. Бичедел олар сүт саалдынын хемчээлин «авдудир даш демселге боттарынын мурнакчы улерегин көргүзүп келгенер.

Кедээ Советтин даргалынын ораалакчы К. Чачын «Эйлинг-Хем» колхозтун хой фермазын өргөткелештиривис, бодунун депутат ажыл-чорудалганын элден экижиди. Кедээ Советтин депутаттарынын болгаш хуулааларын чундешке чарык чыл дургузунда чондан кедээ ажыл-агыйнын ундуртун хамыраарын планын 91 хуу кустеткен. Индик болза-даа бот-оонага ундурт болгаш страховка төдешерин чымдырар талазы-биле ак-даа четтес ачылдан турарымысты минин, ол ундурттарын чымдызын дурдесирин талазы-биле чонун ортузунга тайыдыр ажылдын кустелдирер ужурут бис.

Советтин сан-хөө талазы-биле ажыл-чорудалганын ап өөрөг, чарык чыл дургузунда чондан кедээ ажыл-агыйнын ундуртун хамыраарын планын 91 хуу кустеткен.

Советтин сан-хөө талазы-биле

Кедээ Советтин депутаттарынын болгаш хуулааларын чундешке чарык чыл дургузунда чондан кедээ ажыл-агыйнын ундуртун хамыраарын планын 91 хуу кустеткен. Индик болза-даа бот-оонага ундурт болгаш страховка төдешерин чымдырар талазы-биле ак-даа четтес ачылдан турарымысты минин, ол ундурттарын чымдызын дурдесирин талазы-биле чонун ортузунга тайыдыр ажылдын кустелдирер ужурут бис.

М. СЫГЫР-ООЛ, Уагу-Хем районун Көк-Чыраа кедээ Советинин даргазы.

Шээр малды саарын сокатса чогуур

Сүт-Хал районун кайы-даа колхозтарында шээр малдын сууру саар чорук ам-даа бар. Чамдык хойбулар конуш эртен, эртенги серинде шээр малды олардырарын улау, харын хойларын, өшкүлдерин саар эртенвеш, орай оларды хундешке уагу турар. Оон сонда дүштешке саалда база эгезээр. Хурааннарын, анайларын тоттур өлтүрбес, үртүлү-ле кажаалан турар чүгүлел база бар.

Шээр малды саар турар, оон оларын эки организаставис болгонда, анай, хурааннарын куру артан. Киров аттыг колхозта хойбулар М. Дини-Кара, Х. Солунам, М. Дажы, О. Белек, «Ишкан» колхозта О. Дангы-оол, Серенжа, Дугус-оол оон-да өскелер шээр малдарын сугу саал ап, хойктаашкан арадаларын кылар, оон чаш төдү чылын оларды семиртиринче сагыш салбайн турар. Мындик чоруктар өске-даа колхозтарда бар. Шээр малды саар, оон чаш төдүге сүттү орта өмүрлөс чорукту моон сонгаар соксар ужурут. Уагу-даа, биче-даа малдарын шыдаажык семиртирип чугула.

Н. СЕРДОБОВ,

Тывага хамаарышкан чулуел хуралда эртеринин талазы-биле организаставис кижигуну.

Т. ДАВАА.

ОБЛАСТЫҢ КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛӨЛ ХУРАЛЫ

Эш С. Ортун-оолдун илеткелинен

Идеологият ажылда кол чүве — ажылчонну коммунистт өүтүтүп кыжылатары, СЭКП-нин ХХ съездинин тоолугу шийирлерин күүндүргөндө оларны мобилизациялар болуп дээрин эш С. Ортун-оол илеткелинде өзгөндө чугаалааш, СЭКП ТК-нын болгаш Совет чазактын хун буюу саягы салымчынын ачында бистин областа культура албан черлеринин калбак четкизи бар болуп турарын айткан.

Областа национал ший театры, музей, уругларын музыка школы, улус чогаалдыгынын бажыны, Иркутск киностудиянын кинокорреспондент болуп болгаш окселе-биле даа черелештир 120 клубтар, 94 библиотека албан черлери, 130 турму кинолар ажылдап турар. Бо чылы клубтарын саны 125, библиотекар 103 чедир өөр.

Культура албан черлеринде илтиз-биле 1200 ажыл кижжи ажылдап турар. 1958 чылды өзгөндө областың клуб албан черлеринде 4900 ажыл кижжи киргизиле илтиз-бур 400 ажыл болгунер ажылдап турган. Областың бүгү районнардагы алдынкыларын байырактары эртелген. Барын-Хемчик, Би-Хем, Чаа-Хөл районнарга бот-чыгыр уран-чүд бөлүмнеринин көрүлде-лерин чоруткан, а Тадам районга ыр байырламы база болуп, аааа илтиз ирине 5 коллективтери кирешкен. Бо дугайында Балгзынның культу-ра бажыны (директору эш Тютюнкү) иякчоттор болган.

Көздө партия организацияларын дайынчы дузалакчылары болу берген черлер областа көүдөп турар. Оларга Туранын район библиотеказы (эргелекчизи эш Петро-ва), Чаа-Хөлдүн Ак-Туруда (эш Жукова), Барын-Хемчиктин Аксы-Барыкта (эш Отугаш), Чоон-Хем-чиктин Чааана сумуунда (эш Ири-гар), Би-Хемини Өкө суурда (эш Кошкарва) болгаш өске-даа көздө библиотекалар хамаарган.

Олар ажылы бүдүрүлгенин амы-дыралы-биле холбаштырып, шөлдер-ге, фермаларга, олар черлеринге шуут барып ажылдап турарлар. Эш Жукова чыл планын шагда-ла күү-сеткен. Колхозтун бригада бүрүдө көжөр библиотеканы организациядан. Библиотекага хунда 70 — 80 кижжи көзүп турар. Актив 10 кижжи бар, олар суббота бүрүдө бажынарын ке-шип, номчулгаларын, бөсөдаларын чорудуп турар. Оун түнелинде ном өргө бүрүдө чедип турар. Часкы тарылта үзүндө эш Жукова недела-де 4 катап шөлчө үнүп ажылдап турган, дуржулгалар өскөргө дам-чылдып турар. Илтиз библиотеканы Бүгү-россия шанылынга кийрери-биле депшиди болуп.

Областың турму киноларында бо-дууну ажылынга ынак, илтиз-бур хой. Ол дээрге А. Танов (Бай-Тайганың Мугур-Аксында), Иванов (Би-Хемини Халды суурда), Легков (Чаа-Хемини Бельби суурда), Шу-вандаев (Барын-Хемчиктин «Ленин оруу» колхозта), Буков (Тожунуң Смыст-Хем суурда) болгаш оон-даа өскөлер болуп.

Чамдык черлерде клубтарга чеп-сетилдер, культура херекселери са-дып аларын херэ багай чоруп турар. Бо чылды баштайгы чар-тында райкултура кидистери ол сурулга дөвөлүзүн 163 муң рубль-диң чүгө 80,9 муңун чарыгдан. А Барын-Хемчик районда 20 муң рубльден четте 4 муңун чарыгдан.

Культура албан черлеринин кол сурулгаларын дугайында айты-рылга киреш, илеткелни болза, массалык ажылды чоңуну амыдыра-лы-биле холбаштырыны эргелек-чүгүланы айткан. Клуб, библиоте-ка, кызыл-булун бүрүз партиянык болгаш чазактын үндүргөн доктаал бүрүдө доп-доруан харыялал, ол дугайында культура-массалык ажыл-ды илеткелдер, лекциялар, бөсө-далар, номчулгалар, концерттер, ном делгелдери ишкеш хевирлерин чедимчелг ажылаары чутула.

Чамдык черлерде клубтарга чеп-сетилдер, культура херекселери са-дып аларын херэ багай чоруп турар. Бо чылды баштайгы чар-тында райкултура кидистери ол сурулга дөвөлүзүн 163 муң рубль-диң чүгө 80,9 муңун чарыгдан. А Барын-Хемчик районда 20 муң рубльден четте 4 муңун чарыгдан.

Барын-Хемчик райкукомунун (ылангыя оон дарганын оракачын эш Зандевитин), СЭКП Эрин райкомунун болгаш райкукомунда культура-чырымдышкын албан чер-леринин ажылыне хой күчөзгөйлүн салып турарын (ылангыя Эрин болза ферма бүрүдө эки дерит-тинген кызыл булдуларды кара-чагыс район болуп турар) илеткел-ин демделгеш, культура-чырымдыш-кын албан черлеринин ажылында улут чептестер барын шыгымыз биле шүгүмчүлөвшисаа, моон сон-гаар чорудар сурулгаларын тодар-гайы-биле чугаалаан.

Культура албан черлеринин кол сурулгаларын дугайында айты-рылга киреш, илеткелни болза, массалык ажылды чоңуну амыдыра-лы-биле холбаштырыны эргелек-чүгүланы айткан. Клуб, библиоте-ка, кызыл-булун бүрүз партиянык болгаш чазактын үндүргөн доктаал бүрүдө доп-доруан харыялал, ол дугайында культура-массалык ажыл-ды илеткелдер, лекциялар, бөсө-далар, номчулгалар, концерттер, ном делгелдери ишкеш хевирлерин чедимчелг ажылаары чутула.

Часкы тарылынын харысалга-ды үзүндө Сут-Аксын район библиотеказын ажылдакчылары (эргелекчизи эш Борисов) шөлдер-ге, фермаларга чыгыс-даа катап барып, көжөр библиотеканы орга-низациядан. Би-Хем районунда Черби болгаш Кара-Хаак суурларда көздө библиотекалар багай ажылдап турар (районуну культура кидисти-нин эргелекчизи эш Макаров). Олар-да массалык хемчелерин чорутуу-п турар, Көкү агитация чок, сизге кезилдегине ажылды чоңуну кул-турту хандырмаларын организация-дан. Тадам районун Чедер суурда библиотеканы (эргелекчизи эш Па-хорюкова) ажыл багай. Лекциялар, бөсөдалар чорутууны турар. Эш Пахорюкова бажынарын кезиве, бодунуң биянын бедитпес, «Библио-

Бүгү-ле чаа, мурнакч чүдлерин дөткенишсаа, культура ажыл-дакчылары Бүгү-ле хожудангай чүдлерге, чептестерге удуз эитеш чок демиседи чорудар херек.

Дүжүт ажаап алышыкынын ойү чедип орап. Ону чедимшилик чорудары тараякчыларын культу-руг хандырмаларын улуг хамаар-жыр. Бригадаларга, хову турлагары-на ажалдарынын тодаргай планларын культура албан черлери кылып ужурут. Көкү агитацияны чорударын, культура бригадаларын, кинолар көргүзүлгенин ажаап алышыкын өүрдө организациялар удегердик чорудар херек. Илангыя колхозчуларын болгаш механизаторларын мурнакчы дуржулгаларын пропагандаларыне онза күчөзгө-йлени салыр.

Июль 25-те Кызылга областың культура чырымдыш-кын албан черлеринин ажылдакчыларынын чөвүлөд хуралы болуп эрткен. Хуралга чыгып келген культура ажылдакчылары СЭКП обкомунун секретары С. Ортун-оолдун «Областың культура албан черлеринин көрүлде-зинин чоруп турарын дугайында» илеткелин дымнаан. Илеткелдин допчулалын болгаш чамдык эштерини бер-ген саналдарын моон адаанда парладывыс. Ук хурал об-ластың бүгү культура ажылдакчыларына кыйгырыг хү-лээп алган.

Көдээ клуб—культураның одаа

(Барын-Хемчик районунуң «Большевик» колхозунда клуб эргелекчизи эш Отугаштың чугаазындан)

Бистин колхозтун клубу баш-ла чылдар мурунда районун багай ажылдык клубтарын бирөөзү тур-ган. Суму Совети болгаш колхоз баштаар чери-биле харылажып турган, клуб чөвүлелин тургузди, илангы ай санында күссөдип, ажылды элөөн экижидип алдымыс. Даянып турар кол күжүвүс—актив-чилер, колхозчу аныктар. Чоокта чаа-ла уран-чүд болуп дээрге кочулап катырып турган анык-тар ам таңгы, ыры, хөгжүм болгаш баш бөлүмнеринде илтиз-бур киржип турарлар. Адаттыган дөрт бөлүмнере бежен чыгам аныктар саваттынын турар.

Бистин клубта организациятын-ган уран-чүд бөлүмүнүң кир-жикчилери клубка өви, концерт үндүреринде ангыда районук өс-ке-даа колхозтарына барып турар. Бо чылды баштайгы чартында илтиз-биле 12 катап концерт үн-дүрүвүс. Ол ишкеш козавыс бо-лур Бай-Тайга районун «Мурнак-чы» колхозунга чоокта чаа кон-церт көргүзүп чордувус.

Индыг-даа болза бистин кол-ла баар черлерин — колхозтун фер-малары, турлагалар болгаш сизге бригадалары. Ол чораша чүгө кон-церт үндүрери-биле кызыгарлат-тынайып, солун номчулгаларын организациялап, хава солундар үндүр-еринге дузалажып турар бис. Сизге

беткеликтеги үзүндө тускай би-блиотеканың үзүндө агиткультбрига-да организациятынган. Уран-чүд бөлүмүнүң ажылынга комсомо-лчу Нурун болгаш башкы Тойду олар илтиз-бур киржип турарлар. Нурунунуң өзүнгө Тойдунуң ала-га бижөөн ырымы улут чедим-шинин болган.

Бистин колхозтун аныктарын уран-чечен мергезини бедип, ил-тиз-бур номерлерин эки күссөдип-чилери апарганнар. Чоокта чаа бол-ган районуну культура албан чер-леринин көрүлдегине бистин аны-ктар бири чери алган таварыш-ка өвөс. Бистин чамдык чедим-кинеривиске колхоз баштаар че-ринин (даргазы Чавыда), суму Советинин (даргазы Норбу-Самбуу) улут дуза көргүскенин демделгээр алаар. Клуб селтегени эки чорут-тунган болгаш одаар ынак белетке-тинген.

Техниканы чөп ажыглаар

(Септегеле мастерскаянын эргелекчизи эш Михайловтун чугаазындан)

Аштараттарын болгаш өске-даа кезектерин багай шынарыг сеп-тетинин турарын чылдагыны болза, септеге чорудуп турар киж-жир продукцияны шынары эвөс, а саны дөш ажылдап турарында. Эштерин шүгүмчүлелин удурутага болдурган, септегенин шынары дөш чогуур хемчелерин алыр бис.

Индыг-даа болза, чамдык аппа-раттарын алгаш көргө оларын өзгөртүп техникага камналга, ажаада чогуу херечилеп турар. Техниканы ажаалам чок. Хей урелишкенин болуп турар бир чылдагыны ол. Шап индыг чорук, Чоон-Хемчик, Бай-Тайга районнар-да хей болуп турар. Септегелеге чоруткан кезектерин хамаан чок кижилерге берип каар, а оларны ма-

шина хааржаанче өнөр октаптар. Орун ара чоруп өнөр база септеге-ден чанып бар чыда аппаратура урелир таварылгалар кайы көйөй.

Районнарда бичи септегелер чорудары-биле тургузуп каан тус-кай кижилер бар болгай. Олар сеп-тегелер кийбиш турар болгаш бичи-чаа урелишкенин септеге мастерскаяны дөш Кызылга чоруд-дары-биле кызыгарлаттыган. Чам-дык интер техниканы эки билбес болгаш киномеханиктерге дузалаар аргам чок болуп турар.

Септегелерин багай болуп ту-рары артык кезектер-биле мастер-скаяны багай хандырып турарында. Кино тардыр контора мастерска-нын артык кезектер-биле хандыры-нып алырына чарыгдар ахма-кенин үндүрүп берейн турар.

Бот-боттарына дузалажыр

(Чаа-Хөл районунуң Ак-Туруу библиотеказынын эргелекчизи эш Жукованың чугаазындан)

Библиотека эргелекчизиниң кан-чаар-ажылдап турарын номчуку-ларын саны чүдөн-даа артык көр-гүзөр. Ичанганш номчукуларын санын көүдөлдөр дөш чоң орту-зунга тайыбыр ажылы чорудары библиотека эргелекчизи бүрүдүнү кол сурулгамы. Мээң библиотекамда төс муң ажыл илтиз-бур номер бар болгаш оларны 863 колхозчу-лар, тускай эртемчилер, школачы-лар аш номчуп турар.

Номчукулар санын көүдөлдөп алдыра бир-ле дугаарында чоң ор-тузунга бар-ла номер дугайында тайыбыр ажыл чорудар. Шап бо ажылды чорудар номчукулар

активин тургузуп, оларын дуза-зынга дамыр. Мээң библиотекамда номчукулар активинде он кижжи бар. Олар ажыл сонда колхозчу-ларын бажынарына барып, чаа номер дугайында тайыбыр хевир-лук бөсөдаларын чорудуп турарлар.

Колхозчуларын улут кезин мал-чынар болгаш ховуда ажылдап тур-бар болганда оларга база номчу-чидер алаар. Ичанганш тускай бичи библиотеканың организациялаш малчынарже чорутуп мен.

Бистин козавыс Булуң-Терек библиотеканың чоокку баш хонук-тарда ийн каап барып, канчаар ажылдап турарын дугайында чугаалап бергеш, номжарны кан-чаар тургузарын айтып бердим. Библиотека эргелекчileri аразында харылажып, ажылынга дузалажып турарга эки түнелиг болуп дээр-ин Булуң-Терек библиотеканын эргелекчизи Шаравин бис ийн херек кырынга бүзүрдүвүс.

Партия организациянын бол-гаш көдээ Советтин дузаы библио-тека эргелекчизинде болгаш өске-даа культура ажылдакчыларыга эргелек чүгүдү. Индыг турбуже бистин Ленин аттыг колхозтун баш-таар чери болгаш вада Совет мээң ажылынга дузалажырынын орунуга харын шаптыктап турар. Амдыга дедир библиотекка аштакчы тын бердир. Бодунуң дөрт ажылым-де кады аштакчылар мейзе ил-тиз-ла белев эвөс. Колхоз баштаар черинге оо дугайында айтырыг тур-гузарымы:

— Саар илек эвөс мен. Менден чүгө салдыкыс апардым — деп харылашпадан бээр ай чедип турар.

Чурукта: Областың культура-чырымдышкын ажыл-дакчыларынын мурнакчылары (солгай талдаан он тал-ла): О. Дүмбүү — Эрин райкукомунуң культу-ра кидистин эргелекчизи, Д. Чамзырай — Тес-Хем рай-онун Ленин аттыг колхозта киномеханик, В. Дарма-Эрин районун Нарында клуб эргелекчизи, Х. Чы-даа — Улут-Хем районун Эйл-Хемде клуб эргелек-чизи, П. Тарнов — Чаа-Хем районун Сарыг-Септе

Кино көргүзүлгелерин чурумчудар

(Чоон-Хемчик районда киномеханик эш Черновтун чугаазындан)

Областың культура эргелек-чизи илангыя оон начальнигиниң ора-лакчысы эш Блинов турму кино черлеринин ажылы экижидер та-лазы-биле күчөзгөйлени четпес са-лын турар. Чоон-Хемчик районда байдалды ап көрөлинер. Бистин районун чамдык кино черлеринде киноаппараттар багай ажылдап тур-ар. Олар бо-ла үрөш бээр. Оон түнелинде киномеханиктер чам-дыкта ажыл чок туруп бээр чүд-дөр бар.

Чамдык колхозтар кино садып көөрүнүң ашканы сонда колхозчу-ларын орулгаарындан тырткаш шишичдин бээр-биле кинону чонга

көргүстүрүп алгаш, оон сонда ол акшаны төлөйш баар чүддөр бар болуп турар. Амгы үедө рай-онун колхозтары кино черлеринге 14 муң рубль өрөлт.

Район төвүнгө чөвүлөд хуралдар болганда, районун чамдык органи-зациялар тускай сурулга-биле ки-нону көргүстүрүп алгаш, база-ла оон өртөз акшаны бербестей бээр чүддөр хей. Партия райком бөзүн илтиз байдал-биле көргүскөн кино-лар талазы-биле 800 рубльди төлөп бербөөн. Бо мындыг чүддөргө хар-аазында кино ажылдакчылары

шамынарын албастан туруп бээр таварылгалар бар.

Оон-биле кады кино ажылдакчы-ларын амыдырал-чурттаалга-нын дугайында саягы салымчы-ны ам-даа четпес. Илангыя рай-кукомуну культура кидизи бо талазы-биле четче күчөзгөйлөй сал-байн турар.

Оон-биле кады автоклуб, автобу-зы-булун бар, оларны чамдыкта боттарынын сурулгаарында өскө чүддөргө ажылгай бээр чүддөр баар бар. Бо дугайында райкуком-уну культура кидизи моон сонгаар чангыс ай чүрүмү тургузары не-геттинип турар.

КОМСОМОЛЧУЛАРЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

(Комсомол обкомунуң секретары эш Серовтун чугаазындан)

Бистин областың комсомолчулары комсомолдун 40 чыл өнүгө сорул кирешининг белгенин турар. Оон-биле черелештир культу-ра талазы-биле ажылга комсомолдун киржириниң 2 чылды чарлаан. Бо бүгү ажылдарга илтиз-бур кир-жир дөш Кызылдың комсомолчулары ажылдап турарлар.

А районнарда байдалды алмыр, культура талазы-биле ажылга ком-сомолдун чарлааны 2 чылдыга кир-жириниң талазы-биле чамдык рай-оннарда, илангыя Эринде планнар чок болуп турар.

Ам удувас тарга ажаап алышы-

каны өтөдөр. Сизге кезилдеп ба-за чоруп турар. Культура бригада-ларын организациялаар турбуже, Эринде ол ажылды чаа-ла ши-ка чедип турар. Сизге кезилдегенин черлеринге база бо талазы-биле хем-челерин ап чорудар ужурут тур-ган. Илангыя сизге шөлдеринге библиотекаларын организациялаар ажыл багай чоруп турар.

Ажаап алышыкын үзүндө кол-хозчуларын кырынга хоорайдын барган чон база нежегер болгай. Оларын культура талазы-биле үе-лени хандырып алаар.

Культура бригадалары арагаар чорукка удуз демиседи дымнадып, илангыя ол талазы-биле сатириткиг хава солундарын үндүрүп турар болза эки. Бо ажыл өвөлдү үедө судурап турар. Моон мурунда И-мангыла чоруп турган «Крокодил» ам шагда-ла чорувастаан.

1960 чылда аныктарын Бүгү-үлөд фестивалы болуп. 1959 чыл-да Венага Бүгү-дөзгөй фестивалы бо-луп. Оларга белеткенин хевир-биле, культура-чырымдышкын албан черлери-биле кады комсомол организацияларын боттарынын ажы-лын дымдар болза чогуур.

Кинону массаже

(Тес-Хем районунуң Ленин аттыг колхозта киномеханик эш Чамзырайның чугаазындан)

Часкы тарылта таптыг-ла өгөлдө турда колхоз даргазы эш Биче-оол кедиртең дөш мындыг болган. Че-де бооримге дарга часкы тарылта-нын чугулазын дугайында элөөн хей чүве чугаалаан:

— Часкы тарылыны бүгү агри-техниктиг хемчелерге дүшүрт-санын кам-ла хонукта доозар ужурут бис. Бо ажылды чүгүдү-зын культура ажылдакчыны кижжи бодуң эки билер болгай сен. И-чанганш кам хонукта клубту шуут хаар, а кино үндүрерин соксадыр. Сен бодуң ховуга барып ажылда-деп мындыг.

— Кино көргүспөскө кайы бо-луп. Тускай планын болгай мен. Хову турлаанга-даа болза, кинону көргүзөр мен—деп, элөөн удура-нымырмга дарга уг-даа чок.

— Кинога чартыкаш улус шуут

ажылдавас апаар деп чүве бидин-турда кино аппараттын калтып колхоз садып алган болганда оу ажылдары, ажылдатканы мен бил-дир мен—дөш, он хонукта кино үндүртпөөн.

Колхозтарда байдал шап индыг турда, районун удурутчу айма-дакчылары апаа удуз хемчел алуу туржук, харын оон-биле энтешки, чамдыкта индыг хевирлук турушту элөп турар. «Колхоз бүдүргөзгө-ни эки ажылдавас болдунарже эргелек чылгы бири чер дөш алган шаныналарын дедир ап алыр бис» дөш көргүдүшкүнарын бо-ла дымнап болуп.

Бөрдө киномеханиктерин кан-чаар ажылдап турарын, оларын кандыг негеделери барын обла-стың культура эргелекчизи болгаш кино тардырынын конторазы көнгүс сонугурагай турар болгаш чүгө

айтышкынаар бээр-биле кызы-гараттыган. Киномеханиктериниң кол бергелер чүгүдү болза, мо-тор, аппараттар септегелек болгаш артык кезектерин чөгү. Каанды бир кезекти азы аппараттарын септээр-биле чорудуларга септе-ге конторазы үр үе иштинде тут-каш, куду шынарым септөөн чоруду-штар.

Бистин районун «Ак-Эрик» кол-хозу аппараттарын кантал сеп-тегелек бергеш, кам хонукта кино чок турган. Мастерскаяда эки септеттинген ден колган аппарат чүгө чангыс кезеңе ажылдаш, даартазында шуут үрөлдөй калган. Мейзе колдуунда шагда үндү-рүп каапканын кинолар чорудуп бээр. Кым-даа чангыс кинону ийн катап көөрүн күтөвөс болгай. Бистин Кызылда саадап турар дарга-ларымыс вада үнериден көргөр хи-религ уауз ишкеш-тыр.

База катап артистер...

(Артист эш Өлзей-оолдун чугаазындан)

Артисттерин чер болганга улут өөр-үшүк-биле утуку ап турары бил-дингир. Индыг-даа болза, бистин дөрт хамаарылгалыг эштериниң, районнардын культура ажылдакчы-ларын аразында чамдык бистин келенивиске удуз улус бар. Чаа-Хөл районуну культура ба-жынынын бугаалтери бисти көрүп каап:

— База катап артистер келген мынжам—дөш таарыммаан, кай-гаан хевир-биле көргөн.

Бир катап культура эргелегинден мындыг даага келген. Улут-Хем районче дөш доруан чоруп. Пар-тия райкомунга болгаш культура кидистинге оо дугайын дымнаган. Баарга бүгү чүве белев турар деп мындыг. Ол доруан-на Шагаан-

Арытта чедө бооривиске культу-ра кидистин эргелекчизи эш Пруд-ников бисти мынчаар хүлээп алган:

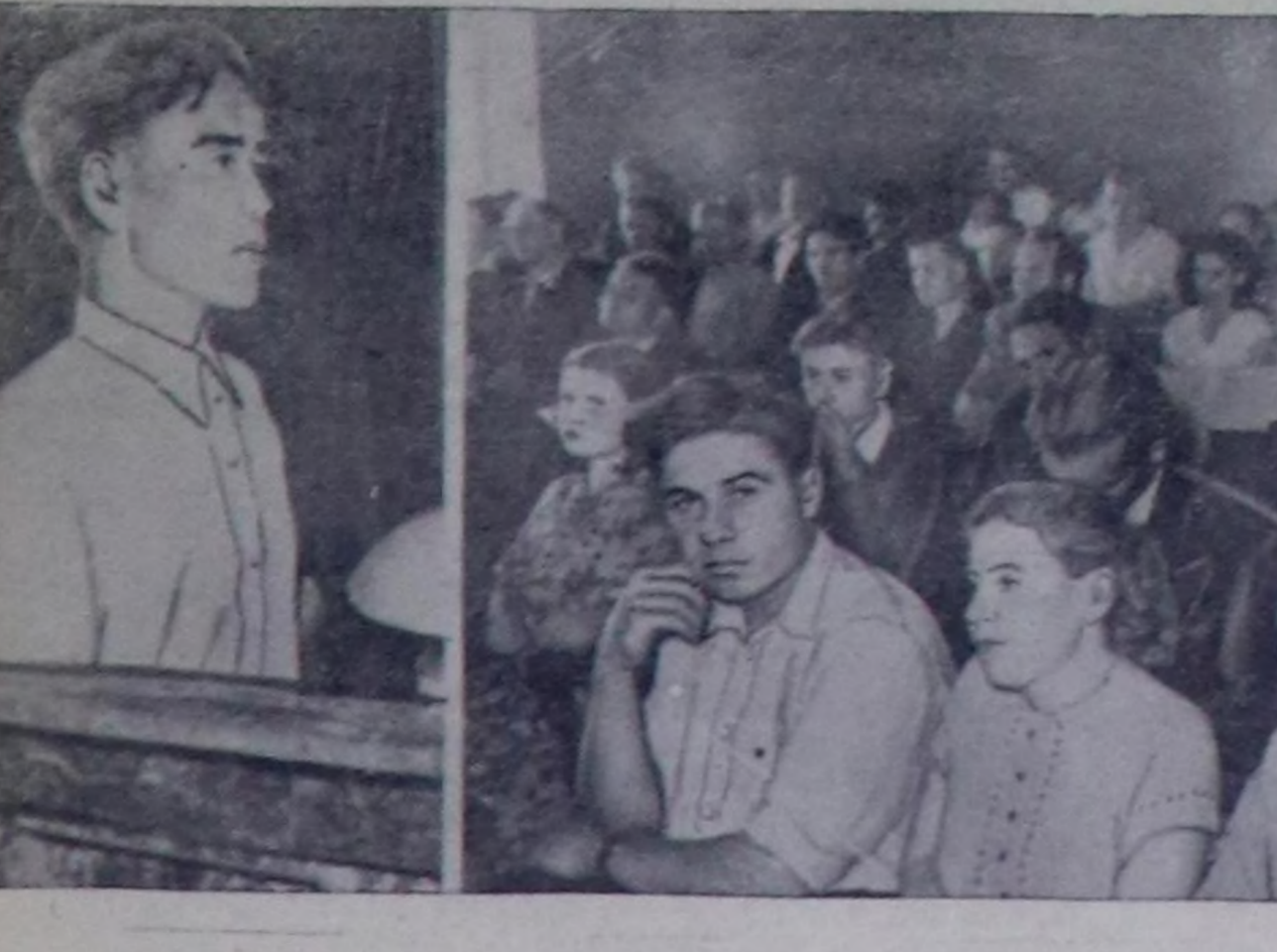
— Силерин хүлөөп алыр, тургу-заар черин чогуу. Эрте турда кай-наар-да болза халтынар.

Чүгө культура кидистери өвөс, а чамдык партия, совет органнын аныктыкчылары көдөзгө чоруп турар артистерге дузалашпа-стар. Дуза дээрге, баш удуз көрү-чүдөр организацияларын, хей-инти черлеринге чарлап азыр болгай. Тадам районун партия райкомун-га апаа баар бис деп баш удуз дымнадып кааш, дыштаныр хүнде чедө бооривиске көрүчүдөр-дө, райкомун ажылдакчылар-даа чок болган. Улустун хей нурууу ши-

жын байыраалын демделгөөн. Көр-үчүдөр чок болганда канчаар боор, дедир чанып келдины.

Культура ажылдакчылары—кө-дөзгө совет культураның тардык-чылары. Индыг турбуже чоңуну ортузунга шаптыга удуз бөсө-даларын чорутуу турар. Бурганга чүдүрүп чорукка Чаа-Хөл районун чамдык аныктарын киржип ту-рары культура ажылдакчыларын канчап дүвүрттес деп.

Бөрдө культура одагаларыга улустун чогаалдыга бажынымың дузаам чок. Ол организациянын ажылдакчыларын чамдыктары музыка, ыры, таңгы билбес. И-ндыг кижилер канчап чере практик-тиг дуза чедирп шыдаары?

Чурукта: Областың культура ажылдакчылары хурал кылып залда. Индыра — Х. Отугаш. Фото С. Феофистовтуну.

Женева дугуржулгаларын күүседирин АКШ үзүп турар

Индий-Кыдатка тайбың таарыштырылган дугайында чугула шиттирилерини күзөп алган Женева чөвүлөсү хурамынын соода дөрт чыдаар өртү. Мурнуу-Чөөн Азияга дайын өртү өчүрүлө хурага Совет Эвилелинин, Кыдат Улус Республикасынын болгаш тайбыңга мыаашымак өскө-даа күүсөөрүнүн күжүшкүндөгү ачымында узуткатынган.

Индий-Кыдатка дайын чоруду-галарын Женева чөвүлөсү хурамынын соода соксаткан, а Вьетнам чартык ордулуктуң өң улуг чурту түр үеде ийи кезеке чарлып арткан: Вьетнамын Демократтыг Республикасынын өзөл турары оң соңгу кезекеде улусчу тургузуп бажылатканын, а даштык империалисттерин тергилен турары мурнуу кезекеге америк чача Нго Динь Деминг реалсымак өзү-чуртуну тургустуулан. Индий-Кыдатка талазы-биле Женева дугуржулгаларында көрдүнгөн өзүгээр алгыра, Вьетнамын мындг чарышкыны түр болгаш чуртту каттыштырып демократтык тайбың арга-биле ботта-лар ужурун турган. Женева дугуржулгаларын Индий-Кыдатка өскө-даа чурттарында—Лаоска болгаш Камбоджага база шак мындг тайбың болгаш демократтык көзгүлдөни көрүп турган. Мындг түрбүзе Индий-Кыдатка амгы байдал Каттышкан Штаттарында Женева чөвүлөсү хурамынын шиттирилерин шуут-ла күзөп көрүп турган. Уламандан делегейин хей-нияти-нин дүрү өзүгээр дүвөрөөнүн болгаш улуг айызымышкынын хаймыктырып турар.

«АМЕРИКАННАР ДЕМНИН ЭКИНИН ЧАНЫНДА...»

Америк империалисттерин Мурнуу Вьетнамда кара-турамында азылаашкынын сойгаларын шедредип турар чүгүлдү Индиянын «Бин» солуну мындг өгөнчиде адына паралаан: Женева дугуржулгаларын урешпаан, АКШ Мурнуу Вьетнамын СЕАТО-нуң агрессия боогуче азы-биле кири тыртып турар. Женева дугуржулгаларында дүштүр 1956 чылдың июльда-ла болуп ужурун турган нини-вьетнам согудаларын Нго Динь Деминг чазас АКШ-тың чакырыкчы бөдүстериң дөткөчө-биле үскөн.

Америк империалисттер Женева дугуржулгаларын үрөөн, Мурнуу-Чөөн Азиянын тайбыңга мыаашымак болгаш нейтралдыг күрүсөөрүнө уду деместе Мурнуу Вьетнамын шери-стратеттиг чер кылып ап турар. Мурнуу Вьетнамче АКШ бөө-чөпөстө болгаш шери-материалдарын, оң иштинде самолеттарын, танкыларын, пушкаларын, минометтарын болгаш оон-даа өскөлөрүн дүрүм чокка кири сөөрттүп турар. Чүгө 1955—57 чылдарда бөзүн америк чөпөсти Мурнуу Вьетнамче чакыды-биле 206 катан сөөрттүп кириген. Ол үрөшкөннөрин хей-хейүн Вьетнамга хайгаарал болгаш контроль талазы-биле делегей комиссиясы демдегөөн турган.

Мурнуу Вьетнамын армиязын херек кырында АКШ-тың контролында тургускан. Ону америк аш-биле тургузуп, америк чөпөстө-биле чөпөстө, америк инструкторлар өрөдип турар. Мурнуу Вьетнамга америк «дузаламчы» дээр 250 миллион доллардан 1957 чылда 200 миллион чыгам долларын шери-сорууларынга чарыгалаан. АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда шери-төлөөни-нин чөвүлөсү дөткөчө амгы үеде 2 муң кижи азып турар.

Чуртту милитаризастан турар чорус Сайгонун салды паатазы-ның демдегөөн-биле азыра, шынтыг бердөшкөндө турар оң экономикамын өтүмүг саздарын чедирип турар. Мурнуу Вьетнамын 1958 чылда шуут шери-чарыгдалары күрүсө бөдөждинде 46 хузу болуп турар... Экономиканы болгаш культураны хөгжүдөргө бөдөжөт-тич чүгө 17 хузуу берип турар.

Мурнуу Вьетнамын экономика-зын кол азыларынның бирээси—пес-таавы үлетпүр бөргө байдалга таварышылган. Сайгонун «Нгом Луан» союунун диньватканын

езугаар алгыра, Мурнуу Вьетнамда бар 15 муң артыг станостарынның 10,5 муң ажык ам ашылдавын турар. Мурнуу Вьетнамын экономика-зын өскө-даа азырлары база даярлангай байдалда. Калбарын орап экономикамын кризистин түнөөсүндө АКШ-га автомобильлерин бөдүрерин кызырганы Мурнуу Вьетнамын куучукту түнөөсүндө үндүр чоруту-га улуг согушкуну таварыштырган. Америк албадалың уржу-биле чыгар үлетпүрүндө бөдүрүлө күчүлери ам 80 хуу кызыртылган. 1958 чылдың бирги чартында үлетпүр бөдүрүлгөринин дөрттү үжү ашылдаан. Сөөгү үш чылдарда Мурнуу Вьетнамга чакыс-даа үлетпүр бөдүрүлгөсүн тутнаан. Ам чуртту калжаан ашкычына-рынын 36 хузуу ажык чок.

ВДР НАЦИОНАЛ ЧАНГЫС ЭП ДЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

Мурнуу Вьетнамда америк тергилидин түнөөсүндө мында байдал аажок баксырап турда, Вьетнамын Демократтыг Республикасы экономикамын болгаш культураның хөгжүдөргө кайгамчык улуг чедикшилерин чылап ап турар. 1945 чылдан 1947 чылга чедир ВДР-нүң улус ажы-агыйында үлетпүр продукциянын үлүг-хуу-ду 12-ден 38 хуу чедир өскөн. 1957 чылда ВДР-ге ала-чурттуң станос туугуш баштабылзы—Ханойн механиктык заводу, гидроэлектростанция, лаг үлетпүрүнүң комбинация, алектри дамчылашканын өскөн каш шугунар, рис арытпаар заводтар болгаш өскө-даа бөдүрүлгөргө ашылдаа кирген.

Республиканың таралчыларын улуг чедикшилерин чылап алган. Көзө ашыл-агыйини кол културасы—риси бөдүрери улусчу өргө-чакырганың чыдарында 2,4-тен 4 миллион тонна чедир көвүдөн. Ол чедикшилер болза көзө ашыл-агыйин чорударын мураакчы аргаларын негиздегеннин түнөөсүндө болдунар аргалык болган.

Бургалдыга, сугарылга туугу-нүң калбак програмасын ВДР-де боттадырып турар. Сөөгү үш чылдарда кургалдыга, сугарылга-ның 9 туугуларын туткан болгаш 14-тү чарлаан. Ол туугуларга чер ажымын хемчөөлү 36 миллион кубометр болган. Бу чуртага болза Француз колониянын өзү-чуртунуң 24 чылдарын дугузууда чуртага кылгач кургалдыга, сугарылга туугуна хемчөөлүндөн азып турары оң.

Демократтыг үндөнгө чуртту тайбың катан каттыштырар дөш Вьетнамын Демократтыг Республикасы чакыткыч чок деместеги турар. Бу чылын ВДР-нүң чазас чуртту тайбың катан каттыштырар дугайында айтырыны чугаалажы-ры-биле өргө-дуудуудың төлөөлөкчү-лерин чөвүлөсү хурамын өрттирерин мурнуу-вьетнам өргө-чакырга-ларга савалдаан. Вьетнамын Демократтыг Республикасынын чаз тайбың инцидентин Вьетнамын болгаш өскө-даа чурттарың улус-тары чүгүлдүгүнү турар, Женева чөвүлөсү хурамын киржиңилери—Совет Эвилели биле Кыдат ону шуут дөткөчө.

Индий-Кыдатка АКШ-тың чакырыкчы бөдүрери болгаш оң чалчаз Нго Динь Дем Индий-Кыдатка тайбың таарыштырылган күзөөсү турар болгаш ВДР-нүң тайбың инцидент-вазын күзөөсүн.

ЛАОС ПАТРИОТТАРГА УДУР ДЕРЗИН ЧОРУКТАР

Американын Каттышкан Штаттары Лоустуң иштени херектерин ажы-биле холгаарал, экономикамын ылгай көрүшүгүнүң каржы кемчөөрүн чорупун, Лаоска кон-чуг чугула баранарын, хамыктын мурнууда нефть продуктуларын дугу-жаларын соксаткан. Оң-биле калы АКШ болза Женева дугуржулгаларына холбаштыр тайбыңчылыга талазы-биле Лоаста тургустунан Делегей комиссиянын дүжүр чорукту чылап аларын чүгүлдүг орадалып турар.

Лаоска хамаарыштыр америк дипломатиянын иделбейлиг чорун-төөгү өрттөөрүнүн калдыгы.

В. ЛИ.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Америк шери-лерин, чөпөсти болгаш өз-чөмө-лөтү Ливанче оштар талазы-биле бөдү-нүң ажылы АКШ-тың шери-г-агаар күштери ургучулар турар. Халыктын делегей аэродромунга америк транспорт самолеттары

ижаз 26-да беш миңга саньыла-ла көп холуп турган. Бооларын, оштары болгаш шери-ганы өскө-даа чөпөсөн Ливанче ош хей кем-чөөдүг кылдыр отап турар. АКШ-тын улуг шери-г калдыгы Ливан-дын девисээринде тууду турар.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетиянн кудумчуу, бажык № 3. ТЕЛЕФОНАНЫ: редакторнүң 3—62, редакторнүң орадалканын, иштени информация калдыгыны 3—88, харысаламгы секретарынн, культура болгаш амьдылар калдыгыны 4—98, партияга амьдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көзө ашыл-агый калдыгыны 3—68, чазас калдыгыны база булгагыны 3—65.

ТС—01005.

Архитекторларның Бүгү-делегей конгресинин халдынганы

Июль 26-да Москвага алды хун ашылдавынның соода бүгү-деле-гейин архитекторлар эвилелин V конгресин ашылды дооскан. 47 чурттардан келген 1500 чыг талазыкчылар дайын сөөлүлөгө чылдарда хоорайлар туугуш-куну болгаш чарык кылырнын айтырынын чугаалашкан. Ангы-ангы чурттарда хоорай туугушкуну-нун практикасын он ийи илеткел-дерге бай-биле чырыткан. Чугаа-

Кыдатта ристиң тергини дүжүдү

ПЕКИН. (СЭТА). Кызыл-тастын туруп көрбөөн тергини чазай дү-жүдүн чаз-ла ажаап алган кылат тараачынар ам ристиң тергини дү-жүдүн ажаап ап турар. Бу чылын Гуаудун можда 4300 ажыг гектар шөлдүң га бургузуден-не өрте бажар ристи 75 центнерин ажаап ал-ган. Можда ристиң бөдүсү дүжү-дүн мурнууда дүжүт чок кылдыр санаттынып, а үрөшкөнгө бол-ган калдыкына таварышп тур-гулаан мындг районнар бөзүн ажаап ап турар.

Эрик кызымын Чженция можа-га чаз 380 муң га ристи ажаап-ган, га бургузуден-не ортума-ба-ла 49,5 центнер ристи алган. Бу

Бедик деңнелге чөвүлөсү хуралды дүргөн чыылдыр дээш

ЛОНДОН. (СЭТА). Бедик деңне-ге чөвүлөсү хуралды идеяны англи хей-нияти калба-биле деткип турарын дугайын Англиянын улуг хүндөргө үнгөн солундарын үскөн көрүшкүндөгү херечиле турар. Премьер-министр Максимилиан ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы Н. С. Хрущевка чазас чоруду, чазактар баштынарнын чөвүлөсү хуралын Аймык чок чорук-туу Чөвүлелин хемчөөлөгө чыдырарында бөдүсүн чөпшө-режи турарын база дагып балыт-каан деп солуннар диньдип тур-рар. Чөвүлөсү хуралга бөдөсү талазы-биле ажылды КНО-нүң чигин-ге секретары Хаммаршельд-биле шуут сүмөкөшп турган дораан өгөлөп болуп ийи деп чазаса чуга-лаап турар.

Чазактар баштынарнын чөвү-лөсү хуралын, чыдырарын оң орунда бүгү-ле моондактарын чы-ылдырып Англиянын хей-хейи солун-нары боттарынын редакция чүдү-лөдөрөгө негиз турар. Каттышкан Штаттарынын ол чөвүлөсү хуралды согушарадырыңче уланган поли-тикамын шугумчүлөшкөн, «Ньюс өүрөд» солунун редакция чүдү-лүгү авторнуну бижээни болза: «Делегейин кандыг-бар черинде

Чаа америк эдеринчини салып үндүргөни

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк теле-граф агентстволарнын дыңда-дыгыларын өзүгээр алгыра, июль 26-да АКШ «Юнистер»-С» дээр келетаны дузазы-биле Черияч чаа америк кымыл эдеринчини салып үндүргөн. Эдеринчи циндир хевир-

Дизентерия дугайында кол чүүл

Дизентерия — шаңгырамы, а чамдыкта хан-биле кады үнер халдырымын кымык аары болуп. Дизентерия кончү үр — өзт индип, кымыктадып, ижин аартып өртөр. Ийинг таварылгалар болганда, өчкөчө дүргөн баар болгаш өчкөчү ону чогуур аш-чөмкө болгаш хайгааралды азыр өчкөчө чорудар. Он агылда өчкөчү халдыры таразын дөш аарыг кижини бажымын дезинфекция кылдырып. Чамдыкта дизентерия чик хевирли өртп болуп—1—2 хонукта үргүчүлөөр шоолуг улуг өскө кымыкташкын хевирлиг болза өрттөр. Мындг таварылгалда чамдык аарыг кижилер бөдүнү аарымын аймыктын тооп көрбөй турарлар. Багай чөм чигинден болган боор, бөдү өртө бөзө оң дөш өчкөчө барбастар, уз аарымын кылаштан, харын ажылдап турган өрттирип турарлар. Бу чорук чүгө чедирип болура? Ол чорук шуут сегиринге черде чедирбес. Дизентерия хооту-раар болгаш бирде чидип, бирде күштөли чораш, чыл-чыл-биле үргүчүлөөр болуп. Кижини кадымы мындг аарыг күштү-биле баксыралды. Инчангаш, дизентерияны өмнөтөс кижилер хору-лыг чорукту бөдүңга болгаш өөргөчө чедирип болуру ол ышкы-жыл! Дизентерия — халдырымын аарыг: ону тывалдырып турар микробтарын дизентерия палочкалары деп адаар. Олар кижини чогуур арыланымын-биле кады организмде хей-биле даш-калар үнүп турарлар. Дизентериядан араан кижини бир өскө бажы-мынга арттып калас азы ажылдап чоруп турар болза, ол айна келген кижилерге болгаш кады ажылдап турар кижилеринге аары-нын халдырып. Инчангаш кандыг-бир кымык, харын, чыл-даа кымык үскөн өчкөчө баарын ужуру билингири ышкыга, бир өскө өчкөчө өчкөчө чыттырар дээр болза, он канчал-даа отталал болбас. Дизентериядан бөдүн болгаш өскөлөрүн камгалаар төлөөдө чуну кылар ужурулу? Хамыктын мурнууда кижилер дизентериядан аарырыда мик-робтар кижини организмине кирип турарында ол аарыг болуп турарын билди херек. Хамыктын мурнууда микроб киргенден кемер-биле азы суг-биле кады ашче кирип турар. Бир өскө дизентериядан араан кижини өчкөчө чытпайн, бажы-мынга артып калган болза, оң-биле кады ол арылганнын

соода холдарын чугбас болза, ол бөдү болгаш ону ажаап турар кижилер микробтарын хөбөсө, ногааларга, өскө-даа продуктуларга чыпшырып болуп. Ол продуктуларын чигеш, долгандыр турар кижилер аарып болуп. Аарыг кижиниң дөткөчө, чижээ өжик туу-лаш база өскө-даа чүгүлдөр дамчытып аарыг база халдып болуп. Инчангаш кижини бөдүң арылганнын соода холдарын савал-нап чурар, ол ышкы чөм чириниң мурнууда болгаш чөм бөдө-көзүнүн мурнууда ыявалыа чунар ужурулу. Дизентерияны микробтарын сөөктер албаннар бажындан өрөдөчө ужуп көзүп, кижиниң кеминге хонгаш база тарамы болуп. Инчангаш өрөдөчө сөөктерин бар-ла аргалар-биле чөк кы-лар херек. Сөөктер чылабын дөш албаннар бажынырын, хер-имнер иштин, бөк төгөр хааржаларын болгаш онгарларын арыт-төсөр тургузар. Бир өскө куузе албаннар бажы чанында, бир өскө кудук ба-гай кылдынган болгаш чон ийинг демир-хууну ашылдавай турар болза, дизентерияны палочкалары сүтже база кирип болуп. Чам-дыкта кижилер аарыг кижини хөвүн чугбушкан, хөм сууи дам-чар суглары болгаш хөвбөктерини база халдырыдып турар. Инчангаш хөмдөн, хөвбөктөн, хөлдөн болгаш өскө-даа черлерден ускан сууна хайныдырып алган ижер. Сүтү база хайныдырар. Дизентерияны кижиниң чоруп турганы албаннар бажындан алдынган удобрение-биле чөмшөкчөт ороотуң ногааларына дизентерияны микробтарын база чоруп болуп. Инчангаш аарыг өскө чүдүлгөргө чөргө тегериниң мурнууда оларын хөра чөк бол-дураар херек. Инчангаш оларын төрө, өдөк азы доврүк-биле хо-лааш, чайнык 2—3 айларын дугузууда оларын овалдай ба-лар. Ол овалдар аажок ийир болгаш микробтар өгүлөп каалар. Чаа кат-чмистерге болгаш ногааларга дизентерияны микроб-тары база чоругулар, олар хиринг холдар-биле азы сөөктер-биле микробтарын тывалдырып. Чиг ногааларын болгаш кат-чмистерин чиринерин мурнууда оларын сугга аки калкып чунар (суг дамчыдылганын кранын-дан ийиле азы чунар демирден), оон соода ийиг суг-биле кы-рылче саарылар. Бу бүгү хөмчөгөлөр дизентериядан силерин камгалаар.

Тыва областың Санитар-чырыдышкын бажыны.

Семчиз уну. Фотограф М. Дамдыны.

АКШ биле ССРЭ-нин чик атлетиктериниң командаларынын ужуражышыны

Июль 27-де Москвага В. И. Ле-нин аттыг Төп стадионун улуг спорт шугуну Американын Кат-тышкан Штаттарынын болгаш Со-вет Эвилелин чик атлетиктериниң чымыл командаларынын мар-гылаалары өгөлөн. 100 метр хөмчөөдүгү дистанция-га хөрөшөөнөр чарышканыр. Азы америк спортчу Б. Джонс тил-дөөн. Ол дистанцияны 11,5 секун-дада маңап өрткөн. Доктаар чер-ини шугунун совет спортчу В. Брешкин барык-ла оон-биле калы өрткөн. Оң көргүсөөн шагы 11,6 секунда.

Чүс метрге өр улустуң чарыкы тергини солун болуп өрткөн. Азы делегей рекордчуу А. Мэрчисон тергиленди турган. Чүс метр дис-танцияны тергини дөш көргүзүт—10,2 секундада өрткөн. Ийи дугаар черде база-ла америк чик атле-тик Э. Боллару. Оң көргүсөөн шагы Мэрчисон-биле дөмө—10,2 секунда. Совет спортчулар Л. Бар-тнев биле Ю. Коновалов дистан-цияны 10,4 секунда өрткөнөр.

Моондактыг 110 метр хөмчөөдүгү дистанцияга бирги болгаш ийги чөри АКШ-тын төлөөлөкчүлери А. Робисон биле Х. Джонс көзө-нөр. Совет спортчу А. Михайлов үшкү черин өзөөн. Бедийн халымынга хөрөшөөн совет спортчулар эки чедикши-ниң болганнар. Чедикшик хоорай-дан келген спортчу Т. Ченчик тил-дөөн. Баштайгы шөдөлдө ол 1 метр 65 сантиметр бөдүсү тургус-кан ыяты арта халлаан. Оренбург хоорайдан келген спортчу Г. Дола база-ла мындг түнөөдө көргүсөөн, ышкыла-даа ол бөдүсү чүгө үшкү шөдөлдө ашкан. Американын спортчу хөрөшөөнчери чүгө 1 метр 55 сантиметр бөдүсү арта халлаан-нар.

Ийиша даянган бедийн халы-мынга совет спортчулар база тил-дегени чылап алганнар. Спорттук ол хевиринге делегей рекорту аме-рик спорттукта хамаарып тур-ган. Инчангаш хамык улус шугу-ту бирги черин Р. Моррис азыр бөөр деп болуп турганнар. Ийиша-даа алдын медалды совет спортчу В. Булатов чалап алган. Ол ыяшка даянган, 4 метр 50 сантиметр бе-

дикти арта халлаан. Р. Моррис ийи-ги черде артаан. Оң көргүзүт—4 метр 40 сантиметр. Совет Эвилелинниң командалы-дан база бир алдын медалды И. По-намарева чалап алган. Ол дисканы 51 метр 84 сантиметрге өктөөн. АКШ-тын командалынын төлөөлө-кчүлери Э. Браун ийги черин алган. 400 метриң чарыкына делегей рекордчуу Г. Дэвис (АКШ) дистан-цияны 45,6 секундада өрткөн, тил-декчи болган. Он муң метриң чары-кына бир дугаарында Е. Жуков маңап келген. Оң шагы 29 миңута 29,8 секунда. Ийи дугаарында А. Десятков, оң шагы 30 миңута 20,4 секунда. Америк спортчу Д. Смарт он муң метриң 31 миңута 11,4 секундада өрткөн, а Г. Маккензи дистанцияны догуу-биле өрткөн ара соксаан. Узунун халымынга америк спортчу Э. Шелби тилекчи болган. Оң көргүзүт—7 метр 94 санти-метр, а ийги черде совет спортчу И. Терв-Овансеп—7 метр 76 сан-тиметр. Ийиша даянган делегей рекорд-чуу П. Брайен спорттук ол хевир-инге бөдүнү улуг мергежили көргүсөөн. Ол адрону 19 метр 14 сантиметрге өктөөн, тергини дөш көргүзүтү чылап алган. Чик атлетиканың берге хевир-лериниң бирээси болуп 20 кило-метриң спортчу кылажыны мар-гылаалар доосулган. Л. Спирин (СССР) тилдөөн. Ол дистанцияны 1 шаг 33 миңута 43,2 секундада өрткөн. Хөрөшөөн ортузуна кыпы со-гушварымын маргылаалар бол-ган. Совет спортчу В. Залагайты тилдөөн. Ол копычу 50 метр 16 сантиметрге чөргө согунаан. Ийги черде совет спортчу Т. Петкова, оң көргүзүт 49 метр 38 санти-метр. Ол хун болган маргылаалар-нын эң сөөлү өр улустун болгаш хөрөшөөнчери 4х100 метрге аста-фетаны. Азы америк спортчулар тилдөөн. (СЭТА).

Редактор К. С. ШОЙГУ.